

Vážený ústavní činitelé,
vážená paní předsedkyně slovenského Ústavního soudu,
vážené kolegyně a kolegové soudci,
Vaše Magnificence pane rektore,
Vážené paní děkanky a páni děkani,
Vaše excelence pane velvyslanče,
vzácní hosté, dámy a pánové!

Nelehko navázat na pana předsedu Štěcha a přitom se neopakovat. V souvislosti se stým výročím Československa bylo již mnohé řečeno a mnohé jistě ještě řečeno bude.

A je to dobře, toto výročí si to zaslouží.

Jsem hrdý na to, že jste Vy všichni přijali mé pozvání a na tomto slavnostním shromáždění můžeme společně vzpomenout na to, co už sice neexistuje, ale co stále nás spojuje.

Chtěl bych Vám za to poděkovat jménem svým i jménem svých kolegů soudkyň a soudců Ústavního soudu. Vaše účast znamená, že elity této země souzní s myšlenkami, na nichž je vystavěn demokratický právní stát a k jejichž ochraně je povolán Ústavní soud.

Jsem také rád, že dnešní slavnostní shromáždění uspořádal orgán soudní moci, protože i soudnictví si má co připomínat. Soudní moc totiž sehrála významnou roli v dějinách českého národa, a její představitelé se v různých dějinných epochách zasloužili o zachování malého národa a jeho identity uprostřed Evropy. Řada významných právníků byla u toho, když se na troskách Rakouska-

Uherska zrodilo – spolu s dalšími státy - také Československo. Ten den, který si připomínáme, tedy 28. říjen roku 1918, se nade vši pochybnost nesmazatelně vepsal do našich moderních dějin – navázal na historické tradice české státnosti, dovršil emancipační tendence druhé poloviny devatenáctého století a v jednom moderním státním celku propojil osudy českého a slovenského národa. Propojeny zůstaly dalších 75 let ...

Do roku 1918 nikdo neznal pojem „Československo“, který se potom úspěšně rozšířil do celého světa, a leckde jej mylně používají dodnes. Inu, byla to zkrátka dobrá značka. Chci si ale společně s Vámi položit otázku – je stoleté výročí jen důvodem k oslavě anebo i možností ke kritické reflexi našich dějin? Naše země zažila během uplynulého jednoho sta let rychlé vzestupy a o to bolestnější pády, okamžiky národního i občanského sepětí a projevy ryzí vůle k hrdosti na československé občanství. Československé osobnosti, jako Tomáš Garrigue Masaryk, Rastislav Štefánik, Vavro Šrobár, Karel Čapek, Vladislav Vančura, Milan Kundera nebo Václav Havel, se staly etalonem slova humanismus.

Naše země zažila i krize, národní potupu a ostudnou kolaboraci. Zažila dvě okupace cizí vojenskou totalitní mocností, a mnoho trpkých plodů sklidila zaslouženě sama, když nedokázala uhájit ideály, na kterých před sto lety vznikla. Nedokázali jsme pomoci svým židovským spoluobčanům na jejich osudové cestě do plynových komor a nejednou zavírali oči před bezprávím, které se opakovaně obracelo proti celým skupinám občanů. Země však pokaždé – i když někdy za pomoci vnějších vlivů – dokázala povstat z popela jako bájný Fénix, Češi a Slováci se přestali sklánět a znovu si získali svobodu a ztracenou důstojnost. Československo přispělo do pokladnice evropské i světové kultury mnoha významnými uměleckými, kulturními i vědeckými činy a po znovunabytí

svrchovanosti po listopadu roku 1989 se jeho nástupnické země staly platnými členy evropských společenství.

Konec konců i rozpad Československa koncem roku 1992 lze vnímat jako selhání demokracie, ale současně i jako další krok k emancipaci a důstojnému řešení rozporů, které se v té době - a jen kousek od nás - řešily krvavým násilím a bratrovražednou válkou. Rozdělení Československa na dva suverénní státy nakonec nám i Slovákům přineslo zvláštní druh katarze. Myslím si, že pro mnohé, ale pro mne zcela jistě, není Slovensko cizinou, ale stále jakousi součástí společenství, které vnímám jako unikátní celek, protkaný společnou historií a zvláštním citovým poutem. Teorie tzv. čechoslovakismu byla v době zakládání společného státu účelovým politickým konstruktem, ale společné soužití po dlouhá desetiletí stvrdilo jistou specifickou československou entitu. Nejen v podobě stovek tisíců společných manželství a jejich – vpravdě československých - potomků, ale i v podobě společného sdílení osudů obou těchto národů.

V Ústavě České republiky se objevila nově vymezená definice státu – demokratický právní stát založený na úctě k lidským právům a svobodám. Tradiční pojetí demokracie jako Lincolnovy vlády lidu, lidem a pro lid je doplněno o vládu práva. Jde o výsledek poznání, že tradiční vláda opírající se pouze o momentální většinovou vůli si nemůže a nesmí činit nárok na absolutní legitimitu. Ani zřetelně a demokraticky vyjádřená většinová vůle nemůže z nikoho učinit výlučného držitele pravdy. Uznání demokratické vlády a respekt občanů k jejímu vládnutí je sice podmínkou její legitimacy, ale nikoli podmínkou exkluzivní. Spojení slov „demokratický a právní“ stát vyjadřuje dichotomii dvou elementárních požadavků, které teprve společně mohou položit dostatečný základ pro legitimitu každé formy vládnutí. I jejich naplňování bude ovšem trvale spojeno s otázkou, zda taková legitimita je neohraňovaná anebo zda lze

pojmenovat její nepřekročitelné limity. Reakce na obě světové války a totalitní režimy minulého století, spolu s poznáním, že demokracii lze ve formalistickém pojetí pozitivního práva zrušit i demokratickou cestou, že tedy demokracie je schopna zničit sama sebe, vyústily v materiální pojetí právního státu. Události, které u nás doma, v některých sousedních státech, ale leckde i v Evropě na západ od nás, sledujeme v posledních několika letech, otevírají celou řadu otázek. Zdálo se, že sedmdesát let po druhé světové válce již byly zažehnány všechny krize, že revoluce, které Evropu rozdělovaly, byly nahrazeny společnou evropskou evolucí. Zdálo se, že společné bohatnutí, spolupráce, bezpečnost a blahobyt povedou k široce přijímané myšlence pokračující evropské integrace. Před necelými deseti lety byla Evropská unie zasažena bouří finanční a dluhové krize, která obnažila skrývané a neléčené bolesti celého systému. Nedlouho poté se členské státy EU začaly názorově štěpit v důsledku náhlého přílivu uprchlíků ze zemí rozvrácených válkou a byla veta po dřívějším optimismu a jednomyslném konsensu o další integraci. Za reálné nebezpečí pro současnou Evropu, která byla po dobu delší sedmdesáti let uchráněna hrůz globálních válek a vzájemné národní nesnášenlivosti, považují vzrůst národní a etnické sebezahleděnosti, xenofobie a někdy i antisemitismu.

Pohled na mrtvé děti vyplavené spolu s rodiči na středomořské pláži, obsazené evropskými turisty, je pro naši civilizaci zahanbujícím mementem, které nelze ospravedlnit snahou o vykoupení špatného svědomí miliardami posílanými autoritativním režimům. Slova jako solidarita nebo humanita se začaly vytrácet z veřejného prostoru. Měli bychom se zamýšlet nad příčinami naší civilizační krize.

Spatřuji je mimo jiné v dehumanizačních dopadech globalizace, která s sebou kromě pozitivních výsledků sebou přináší i narůstající pocit osamělosti a beznaděje v nezanedbatelných skupinách obyvatelstva. Tyto skupiny obyvatel

mají pocit, že již nejsou efektivně zastoupeny politickou reprezentací v tradičním smyslu a ve své beznaději hledají změnu – nejlépe ve formě nějakého mesiáše. Jednotlivec, který se v globálním světě ztrácí, má pocit, že se rozplývá jeho identita a nutně propadá sociální úzkosti a strachu. A právě strach je živnou půdou pro všechny populistické směry, které mu ochotně nabídnou obraz nepřítele – ať již to je bohatší soused, nebo dokonce imigrant, nežádoucí přistěhovalec, člověk jiné barvy pleti, náboženství nebo názoru. V naší zemi je částí politické a mediální sféry za nepřítele a viníka odpovědného za osobní neúspěchy označována dokonce i Evropská unie.

Jak lze tento toxický vývoj zastavit a napravit pokřivený hodnotový systém? Naději vidím ve větší míře emancipace občanské společnosti, v jejím sebevědomí a obnovení principu svrchovanosti občana, který si dokáže prosadit do reálného života naplnění zásady, podle níž musí politická reprezentace sloužit ve prospěch obecného blaha nebo odejít.

Všechny veřejné složky naší společnosti musí působit ve prospěch hodnot, na nichž byl náš stát založen a které přestály zkoušku časem. Své nezastupitelné místo musí mít v tomto procesu i justice, která je povolána k nalézání a poskytování spravedlnosti.

Pevně věřím, že v této zkoušce obstojíme...

První československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk řekl u příležitosti desátého výročí republiky následující slova:

„Demokracie není pouze formou státní, nýbrž také methodou všeho veřejného a soukromého života, je názorem na život; podstata demokracie je shoda lidí, jejich mírné obcování, láska, lidskost. Úspěšná politika, domácí i zahraniční,

uvědomělé politické vedení předpokládá souhlasnost občanů v hlavních názorech a v hlavním směru politického počínání. Stát není jen mechanismem, politika není jen dovednou správní a diplomatickou technikou, stát je spolčením občanů na rozumových a mravních základech...

Opravdové demokracii nestačí instituce, ona potřebuje lidi, lidí živých, tedy lidí věřících v poslání svého státu a národu, lidí spojených ideou; naší demokracii nestačí pouze technické školení úřednictva a vojska, naše demokracie je mravním úkolem životním nejen úředníků a vojáků, nýbrž všech rozmyslných občanů a občanek a v první řadě zástupců občanstva, jeho vůdců. ... Proto naše demokracie musí být stálou reformou, stálou revolucí, ale revolucí hlav a srdcí!“.

To je, myslím si, poselství, které je hodno následovat i po sto letech!

Děkuji Vám za pozornost.